

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för Veterinärmedicin och husdjursvetenskap
Hippologenheten

Hippologiskt Examensarbete nr 407

2011

**ASPEKTER KRING SVARTARBETE
INOM HÄSTNÄRINGEN OCH
VARFÖR HÄSTSKÖTARE VÄLJER
ATT ARBETA SVART**

Carolin Ekelund & Michaela Eriksson

HANDLEDARE:

Sofia Folestam, Flyinge AB

Hippologiskt examensarbete (EX0346) omfattande 10 högskolepoäng ingår som en obligatorisk del i hippologutbildningen och syftar till att under handledning ge de studerande träning i att självständigt och på ett vetenskapligt sätt lösa en uppgift. Föreliggande uppsats är således ett studentarbete på AB-nivå och dess innehåll, resultat och slutsatser bör bedömas mot denna bakgrund.

ISSN 1402-2052

SLU
Sveriges lantbruksuniversitet

*Aspekter kring svartarbete inom
hästnäringen och varför hästskötare
väljer att arbeta svart*

Carolin Ekelund & Michaela Eriksson

*Handledare: Sofia Folestam, Flyinge AB
Examinator: Lars-Erik Svensson, Flyinge AB*

*Examensarbete inom hippologprogrammet, Flyinge/ Strömsholm/Wången 2011
Fakulteten för Veterinärmedicin och husdjursvetenskap
Institutionen för anatomi, fysiologi och biokemi
Hippologenheten
Kurskod: EX0346, Nivå AB, 10 hp*

Nyckelord: Svartarbete, hästnäringen, hästskötare, ridsport, anställning

*Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>
ISSN 1402-2052
Examensarbete 2011:407*

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

REFERAT	4
INTRODUKTION	5
BAKGRUND	7
MATERIAL OCH METOD	8
RESULTAT	9
Valet att arbeta med hästar.....	9
Valet att arbeta svart	9
Aspekter kring svartarbete	11
Andra tankar kring svartarbete inom hästnäringen.....	12
DISKUSSION.....	13
Slutsatser	17
FÖRFATTARNAS TACK.....	17
REFERENSER.....	18
Litteratur	18
Rapporter.....	18
Tidskrifter	18
Internet	18
Personliga meddelanden	19
BILAGOR.....	20
Bilaga 1	20
Intervju.....	20

REFERAT

Studien var en kvalitativ undersökning vars syfte var att ta reda på varför hästskötare väljer att arbeta svart och vilka aspekter de ser kring denna typ av arbete. För att få svar på dessa frågor valdes sex personer som arbetar eller har arbetat som hästskötare inom grenarna dressyr, hoppning och fälttävlan ut för intervju. Hälften av dessa hade högre utbildning inom hästnäringen, medan den andra hälften endast hade gymnasieutbildning. *Huvudfrågorna* som stod i fokus under intervjun var: *Varför har du valt att arbeta svart? Vilka för- och nackdelar ser du med att arbeta svart?* Av resultatet framkom det att de flesta av de intervjuade hade valt att arbeta svart på grund av bristen på vita arbeten inom hästnäringen. Ytterligare en anledning var de intervjuades stora intresse för hästar och viljan att utvecklas inom sin egen ridning. De intervjuade hade svårt att se positiva aspekter kring svartarbete. Något som dock togs upp var att svartarbete ger större valmöjligheter på arbetsmarknaden inom hästnäringen och dessutom ger det snabba pengar. De negativa aspekterna var desto större och där nämnde intervjupersonerna oreglerade arbetstider, ingen försäkring, ingen pension, etc. vilket ger en otrygg framtid. Andra nackdelar med att arbeta svart ansågs vara att anställningsavtal ofta saknades, att arbetstagaren ibland tvingades be om sin lön och att det var ett slitsamt arbete. Svartarbete inom hästnäringen tycks vara, enligt de intervjuade, ett problem där arbetstagarna med svart anställning känner sig otrygga och anser att de saknar sina lagliga rättigheter enligt Arbetsmiljölagen (AML). Samtliga intervjuade hade valt en vit anställning inom yrket om alternativet hade funnits. Skulle intresset för vit anställning hos arbetstagare inom branschen öka, skulle det kunna bidra till positiva effekter på hästnäringens arbetsmarknad genom att yrket skulle få en ökad status och ett bättre anseende.

Nyckelord: Svartarbete, hästnäringen, hästskötare, ridsport, anställning

INTRODUKTION

Hästsport är idag en stor och populär sport i Sverige. År 2010 beräknades det enligt Jordbruksverket finnas ca 362 700 hästar i Sverige. Detta innebär att Sverige är det näst hästtätaste landet per invånare i Europa efter Island. Uppskattningsvis finns det 77 800 platser där hästar hålls vilket ger ett snitt på 4,7 hästar per plats. (ATL – Lantbrukets Affärstidning, 2011). Inom hästnäringen ryms flera olika verksamheter och inriktningar. (Andersson, 2010) Begreppet hästnäring definieras av Hästnäringens Nationella Stiftelse (HNS) enligt följande: ”Med hästnäringen avses alla aktiviteter som baseras på användning och innehav av hästar omfattande såväl hobby som professionella verksamheter samt omsättningen av hästrelaterade varor och tjänster.” (HNS, 2011)

Ridsporten är en del av hästnäringen och innefattar grenarna hoppning, dressyr, fälttävlan, körning, distansritt och voltige. Ridsporten beräknas engagera ungefär en halv miljon utövare och Svenska Ridsportförbundet har ca 170 000 medlemmar, majoriteten av dessa är under 25 år. Ridsportförbundet får sina medlemmar genom de ca 950 ridklubbar som finns i landet. Av dessa bedriver ca hälften ridskoleverksamhet. (Andersson, 2010) Inom ridsportens tävlingsdiscipliner genomförs 160 000 starter per år, tre fjärdedelar av dessa är inom hoppning. Varje år löser ca 21 000 ryttare tävlingslicens för att tävla inom de olika grenarna. Ridning är den största handikappsporten i Sverige och det råder en utbredd verksamhet inom området i form av utbildning och tävling. (Hippocampus, 2011) Under 2010 utgjorde hästnäringen den femte största inkomstkällan inom jordbruket, då den omsatte totalt 50 miljarder kronor. I och med det höga antalet hästar finns det en stor efterfråga på uppställning, foder, utrustning, betesmarker och tjänster kring hantering och utbildning av hästar. (Andersson, 2010) Exempel på tjänster som hästnäringen genererar är ridlärare, beridare, hästskötare, tränare, veterinärer, hovslagare, foderproducenter etc.

Ett utbrett yrke inom hästnäringen är hästskötare. Det är ett yrke som innebär ett direkt och nära arbete med hästen. Det är roligt och givande, men också tungt. (Yrkesutbildningar, 2011) Hästskötare inom ridsporten i Sverige arbetar ofta långa dagar och veckan innehåller i många fall fler arbetsdagar än fem, vilket är det normala antalet för de flesta arbeten. I arbetet utförs många tunga arbetsuppgifter. Hästskötaren arbetar ofta oförsäkrad och anställningsavtal med arbetsgivaren förekommer inte alltid. (Andersson, 2010) Saknas anställningsavtal innebär det att arbetstagaren i många fall inte har rätt till de förmåner som arbetsmarknadens parter förhandlat fram som t.ex. semesterersättning eller sjuklön. Eftersom sociala avgifter och skatter oftast inte heller betalas har arbetstagaren ingen pensionsgrundande inkomst. Dessa faktorer ger tillsammans en otrygg framtid. (Bengtsson & Nordqvist, 2006; Malmer & Persson, 2006) Är arbetstagaren inte försäkrad via arbetsgivaren, måste arbetstagaren inneha en egen olycksfallsförsäkring utifall att en olycka skulle inträffa. Det är viktigt att se till att olycksfallsförsäkringen täcker allt arbete med hästar. Arbetar arbetstagaren helt oförsäkrad betalas ingen ersättning ut om något oförutsett skulle ske. (Länsförsäkringar, 2011)

I skatteverkets undersökning ”Svartköp och svartjobb i Sverige” definieras svartarbete som ”arbetsinkomster som ska beskattas i Sverige men inte beskattas.” (Malmer & Persson, 2006). Ett annat exempel på hur svartarbete definieras är: ”benämning på arbete

som sker utan insyn av myndigheterna i syfte dels att komma undan skatter och sociala avgifter, dels att kringgå olika förbud eller påbud” (National Encyklopedin, 2011).

Det är svårt att säga hur många hästskötare som egentligen arbetar svart eftersom det inte finns något register på alla som arbetar inom branschen. Det kan emellertid nämnas att då en reporter ringde runt till tio olika jobbbannonser var nio av dessa svartarbeten, med mycket låga löner. (Norrby, 2006)

Vitt arbete innebär till skillnad från svartarbete att arbetstagaren arbetar under avtal där arbetstid, lön och försäkringar regleras (Andersson, 2010). Både arbetsgivaren och arbetstagaren betalar skatt. Arbetsgivaren betalar även arbetsgivaravgifter, vilka bl.a. ligger till grund för arbetstagarens pension och sjukpenning. (Skatteverket, 2011) Innebörden av detta är att en formellt anställd arbetstagar arbetar under lagstadgade villkor och har de rättigheter som arbetsmarknadens parter förhandlat fram jämfört med en arbetstagar som arbetar svart. Svartjobb innebär i regel att arbetsgivaren åsidosätter Arbetsmiljölagens (AML) övergripande regler om skyldigheter för arbetsgivare som t.ex. att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet (Arbetsmiljölagen, 2011).

Svartarbete är vanligt förekommande även inom andra branscher, som frisör-, restaurang- och byggbranschen etc. Den svenska byggindustrin anses hålla en hög kvalitet och är något att vara stolt över. Svartarbete smutsar dock ner och förstör industrins goda rykte och försvårar för hederliga företag i näringen. (Byggbranschen i samverkan, 2011) För att ta tag i problemet går Skatteverket och Ekobrottsmyndigheten tillsammans ut till yrkesinriktade skolor för att föra en diskussion med lärare och elever. De informerar dessutom om skälen till att jobba vitt istället för svart. Detta är en del av ett treårigt projekt som skapats för att ändra inställning och attityd gentemot svartarbetet inom byggbranschen. (Sveriges byggindustrier, 2011)

Även inom hästnäringen kan det finnas ett behov av information till arbetstagar angående konsekvenser av att arbeta svart. Denna information skulle kunna leda till att fler skulle välja en vit anställning vilket då skulle ge ett mer seriöst intryck av branschen. (Andersson, 2010) För att kunna ge bra information som når rätt personer behövs en förståelse för varför hästskötare själva väljer att arbeta svart. Informationen kan då anpassas så att de personer som väljer denna typ av anställning får möjlighet att inse konsekvenserna och kanske göra ett annat val av arbetsplats. En ökning av intresset för vit anställning hos arbetstagar skulle kunna bidra till positiva effekter på hästnäringens arbetsmarknad. Genom att använda sig av en liknande metod som används inom byggbranschen (se ovan) skulle inställning och attityd även kunna ändras inom hästnäringen.

För att undersöka attityden och öka förståelsen för varför hästskötare väljer att arbeta svart genomfördes en studie. Syftet med studien var att genom kvalitativa intervjuer ta reda på vad det är som gör att hästskötare väljer att arbeta svart istället för vitt inom hästnäringen i Sverige, med tanke på de positiva och negativa faktorer som medföljer, samt deras attityd och inställning till svartarbete. Frågeställningen som ligger till grund för arbetet är:

Varför väljer hästskötare att arbeta svart istället för vitt inom hästnäringen i Sverige och vilka positiva och negativa aspekter ser hästskötarna med att arbeta svart?

BAKGRUND

Att arbeta med hästar är roligt, stimulerande och ger en nära kontakt med djuren. Beck-Friis (2009) har skrivit en artikel om Kerstin Uvnäs-Moberg, en svensk forskare som studerat sambandet mellan djur och människa. Hon har kommit fram till att arbetet med djur är ett stimulerande yrke. Det hon upptäckt är att vid djurkontakt får människan samma fysiologiska effekt som vid massage. Hormonet oxytocin frisätts då och detta hormon har många positiva egenskaper så som att sänka blodtrycket, minska smärta, öka välbefinnande och social interaktion samt minska stress och rädsla.

Många hästskötare utför ett slitsamt och hårt arbete. I deras arbete ingår ofta stallarbete, vilket innebär fodring av grovfoder och kraftfoder, se till att hästarna har vatten, mockning, sopning och anläggningsvård. Dessa arbetsuppgifter utförs ofta upprepade gånger varje dag. I hästarnas dagliga skötsel ingår också att lägga på täcken, se till att hästarna kommer ut i hage och till skrittmaskinen, rykta dem, göra i ordning hästarna för ridpass, putsa utrustningen, tvätta, göra i ordning hästar inför tävling och försäljning/visning, packa lastbil/transport inför tävling och ta hand om foder och strö. Andra arbetsuppgifter som kan ingå i hästskötarens arbete är att harva ridbanor, bygga upp hinder för banhoppning, måla hinder, utföra enklare reparationer på staket och byggnader, rengöra skrittmaskin, mocka hagar och ridbanor. (A. Henriksson, pers. medd., 2011)

Alla dessa arbetsuppgifter är fysiskt krävande, och i många fall utförs de på ett icke ergonomiskt sätt. T.ex. mockning innebär att ett lyft- och vridmoment utförs samtidigt flera gånger i följd. Även sopning är en statisk rörelse där kroppen vrids under arbetet. Att lägga på täcken är ett tungt arbete, då hästskötaren måste lyfta täcket högt för att kunna lägga det på hästens rygg. Detta arbete sker ovanför hjarthöjd vilket gör att ryggen, skuldror och nackens muskulatur tar belastningen. Att lägga på sadel på hästryggen innebär ett liknande lyft. Dessutom är ofta sadelhängare placerade högt upp på väggarna, vilket gör att sadeln måste lyftas högt även då den ska hängas upp/tas ner. För att inte överanstränga kroppen ska lyft ske med benmuskulaturen, ryggen ska vara rak och upprätt, kroppen ska befinna sig i balans. Höjden på upplyftnings- och nerställningsplatsen bör vara mellan 70 och 120 cm för att lyftet ska kunna utföras korrekt. I stallet blir det ofta problem då stora hästar är över 120 cm i mankhöjd och sadelhängare kan vara uppsatta på högre höjd. (Wahlberg, 2001)

Hästskötaren förväntas kunna arbeta långa dagar, även helger, och en vanlig arbetsvecka består oftast av sex arbetsdagar. Han/hon bör alltid vara flexibel och tillgänglig. Arbetsdagarna börjar tidigt med morgonfodring och avslutas sent med sista kvällsfodringen. Dagar då hästarna tävlas eller visas för kunder blir oftast ännu längre, då teamet kommer hem sent och hästskötaren måste sköta av hästarna och se till att allt är i ordning för dagen efter. Vid meeting, dvs. tävling under flera dagar i sträck, kan arbetsmiljön vara stressig och innebära att hästskötaren har fler hästar att ta hand om än vanligt, då resterande hästskötare stannar hemma på gården för att ta hand om hästarna där. (A. Henriksson, pers. medd., 2011)

Lön betalas ut på ett varierande sätt. Enligt ”Hästskötarens arbetssituation och arbetsvillkor” (Bengtsson & Nordqvist, 2006) ingår bostad som en del av lönen för 78 % av de tillfrågade. Även boxplats kan ingå, 56 % av de tillfrågade har tillgång till detta. I

deras undersökning fick också 35 % av arbetstagarna mat som en del av lönen. Om dessa förmåner ingår i lönen är delen som betalas ut i pengar oftast bara lika stor som en fickpeng. (Andersson, 2010) I annat fall kan lönen betalas ut i enbart pengar.

Det är vanligt att hästskötaren inte har något anställningsavtal med sin arbetsgivare (61 %), och då antagligen inte heller något kollektivavtal. Detta kan vara en nackdel då det inte finns några lagstadgade arbetstider och arbetsuppgifter med tydliga gränser. Det finns inget löneavtal och inget datum för när den ska betalas ut. Försäkring inom arbetet finns inte avtalat, vilket innebär en risk för arbetstagaren om denne skulle skadas under arbetet. (Bengtsson & Nordqvist, 2006) Som arbetstagare kan det också vara svårt att våga sätta gränser och uttrycka sin åsikt gentemot arbetsgivare, då det finns risk att man får avsluta sin tjänst omedelbart. (Andersson, 2010) De som väljer ett vitt arbete är anställda under lagstadgade regelverk som bl.a. omfattas av Arbetsmiljöverkets (AV) föreskrifter och Arbetsmiljölagen (AML). I AML finns regler om skyldigheter för arbetsgivare och andra skyddsansvariga om att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet. Det finns också regler om samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare, till exempel regler om skyddsombudens verksamhet. (Arbetsmiljöverket, 2011)

MATERIAL OCH METOD

Undersökningen gick ut på att ta reda på varför svartarbetande hästskötare valt att jobba just svart. Metoden som valts kallas kvalitativ forskningsintervju och definieras på följande sätt: "...en intervju vars syfte är att erhålla beskrivningar av den intervjuades livsvärld i avsikt att tolka de beskrivna fenomenens mening." (Kvale, 1997) Då den kvalitativa forskningsintervjun har som syfte att få fram en god överblick av den intervjuades livsvärld var detta ett relevant tillvägagångssätt för denna undersökning.

Sex personer valdes ut för intervju angående svartarbete inom hästnäringen i Sverige. Dessa personer representerade arbetstagare inom ridsportens grenar hoppning, dressyr och fälttävlan. Tre av de personer som valdes ut är utbildade Hippologer eller Unghästutbildare de andra tre saknar högskole- eller universitetsutbildning inom hästnäringen. Urvalet gjordes för att få en större bredd och kunna få olika åsikter och infallsvinklar på intervjufrågorna. Olika bakgrund inom yrket kan ge svar med en större bredd än om intervjupersonerna endast gått gymnasium och direkt därefter börjat arbeta inom hästnäringen. Vid intervjutillfället var intervjupersonerna verksamma eller hade varit verksamma som svartarbetande hästskötare inom ridsporten i Sverige under det senaste året. Arbetet som hästskötare var eller hade varit deras huvudinkomstkälla.

Då syftet med intervjuerna var att djupare undersöka och förstå hästskötarnas uppfattning angående svartarbete inom hästnäringen, begränsades antalet medverkande till sex personer. Detta gav författarna en möjlighet att tolka intervjuerna ingående. Det betyder också att statistiska generaliseringar och test av hypotes inte kunde göras då antalet medverkande var för litet för att det skulle vara relevant och representativt. (Kvale, 1997)

Intervjuerna genomfördes under februari och mars månad år 2011 av författarna. Båda författarna var närvarande vid samtliga intervjuer och samma person ställde frågorna vid varje intervjutillfälle. Den andra personen förde anteckningar under intervjuens gång. Innan intervjuerna gjordes förbereddes intervjupersonerna på vilket ämne som skulle behandlas. De blev även uppmärksammade på hur intervjun i stora drag skulle

genomföras och att de genom hela undersökningen skulle förbli anonyma samt att resultatet skulle komma att publiceras i form av en rapport. De erbjöds också möjlighet att läsa den färdiga rapporten innan publicering. Slutligen fick de ge sitt medgivande till att intervjun spelades in för att underlätta för författarna då resultatet skulle analyseras.

Intervjuerna som hölls var öppna, dvs. särskilda ämnen stod i fokus (se Bilaga 1) men frågorna ställdes inte nödvändigtvis i den ordning de står skrivna i. På så vis leder intervjuaren den intervjuade till vissa teman utan att intervjun blir allt för strukturerad eller styrd. (Kvale, 1997)

När alla intervjuerna var genomförda lyssnades de inspelade intervjuerna av och skrevs ut av författarna. Endast författarna lyssnade av samtliga inspelningar och utskriften gjordes för hand. Under analysen av intervjuerna använde författarna sig av meningskoncentration, vilket innebär att svaren sammanfattades och det mest relevanta för frågan skrevs ner. I huvudfrågorna använde författarna sig av meningstolkning. De fullständiga svaren på frågorna skrevs ner ordagrant och analyserades sedan. Citat som använts i rapporten är inte tagna ur sitt sammanhang. Detta för att återge den rätta bilden av intervjuerna och försöka ge ett sanningsenligt resultat. Validiteten i resultatet uppehölls på så vis genom hela arbetet, från att intervjuerna utfördes tills rapporten färdigställdes. (Kvale, 1997)

RESULTAT

Valet att arbeta med hästar

Samtliga intervjuade personer gav svar som sade att deras val att arbeta med hästar berodde på deras stora intresse för det, viljan att kunna ägna sig åt sin största hobby på heltid och för att få möjlighet till stor personlig utveckling framför allt inom ridningen. En av de intervjuade uttryckte sig så här: *”Drömmen är att få arbeta med det man tycker om, det är mitt absolut största intresse.”* Tre av de intervjuade nämnde även att möjligheten att tävla var en viktig grundläggande orsak till att de valde yrket. Majoriteten av de tillfrågade hävdade att de inte visste vad de skulle arbeta med eller plugga vidare till efter gymnasiet och lutade sig då på sitt största intresse och valde att ägna sig åt detta på heltid. En av intervjupersonerna gav följande svar: *”Det föll sig med intresset, jag hade inga planer på yrke efter gymnasiet.”* Ytterligare en av anledningarna till att valet blev just att arbeta med hästar sades också vara att man alltid hållit på med hästar och därför kände sig mest bekväm och kunnig inom det området: *”För att jag alltid hållit på med hästar, det är det jag kan och det är därför jag håller på med det.”* Arbetet med hästar upplevs också som givande och roligt. Två av personerna påpekade att det är ett varierande arbete som är både fysiskt och psykiskt ansträngande eftersom det innehåller mycket fysiskt arbete, men även planering, ansvar samt administrativa uppgifter.

Valet att arbeta svart

Anledningen till att hästkötarna valde att ta svart anställning uppgavs av samtliga intervjuade bero på att det inte finns några, alternativt väldigt få arbetsplatser som erbjuder vit anställning inom yrket i Sverige. Två av de intervjuade påpekade även att på arbetsplatser där vit anställning var en möjlighet erbjöds ofta bara stallarbete innefattande

mockning och skötsel av hästar från marken, dvs. ingen ridning. Då personlig utveckling ofta eftersträvas inom yrket ses dessa arbetsplatser inte som attraktiva och dessutom som en av de intervjuade uttryckte sig: ”...*de vita jobben är kanske inte alltid de roligaste jobben*”. En av de intervjuade påpekade att det kan finnas möjlighet till vit anställning inom hästnäringen, men det tillhör inte vanligheterna inom det område som intervjupersonerna representerar, dvs. ridsporten. Denna person uttryckte sig på följande vis: ”*Jag känner inte till något ställe där man kan jobba vitt. Kanske inom travet, men det är ju inte det jag vill hålla på med*”.

En annan anledning som bidrar till att två av intervjupersonerna tagit svart anställning är att de vill utvecklas och skaffa behörighet till högre utbildning inom hästnäringen. ”*Jag ville ha mer erfarenheter för att kunna plugga vidare.*” berättade en av intervjupersonerna och valde då en godkänd praktikplats. De tre intervjupersonerna som slutfört sina högre utbildningar uttryckte att det även efter examen var svårt att hitta vita arbeten som fortsätter att utveckla deras personliga färdigheter inom yrket. Alternativet blev då åter en svart anställning.

En av de intervjuade sade sig ha arbetat svart inom hästnäringen direkt efter gymnasiet eftersom denna person inte var medveten om skillnaderna mellan svart och vit tjänst och hur detta kunde påverka individen i framtiden. Två av personerna funderade inte över pension eftersom det är en fråga som känns avlägsen när man är i tonåren. I den åldern hade de inte heller lärt sig vilka skyldigheter arbetsgivaren har gentemot sina arbetstagare.

Hälften av intervjupersonerna hade liknande åsikter om att i takt med att man blir äldre ses fördelarna med att arbeta vitt. I yngre ålder funderar man inte så mycket på om anställningen är svart eller vit: ”...*ingen vit anställning på det stallet. Tänkte inte på det överhuvudtaget, utan konstaterade mest att det är så det är.*” Intervjupersonerna påpekade att då de blivit några år äldre inser de fördelarna med att arbeta vitt, då de får pension, är försäkrade genom arbetsgivaren, har rättigheter och fackligt stöd, rätt till ersättning vid sjukdom, semester eller föräldraledighet samt att de finns registrerade i systemet och därmed har rätt till det sociala nätverket, sjukersättning etc.

Eftersom den svarta marknaden ofta erbjuder andra förmåner så som bostad, mat, boxplats, foder, träningar etc. ansåg en person detta som ett enkelt alternativ för att kunna flytta hemifrån och bilda sig ett eget liv. Pengar var inte ett stort behov för denna person och eftersom den fick tillfälle att hålla på med sin stora hobby på heltid sågs fickpengar och andra förmåner som t.ex. boende och mat som de enda angelägenheterna. Personen i fråga uttryckte sig så här: ”*Anledningen till att jag arbetade svart var att jag vet att den här arbetsmarknaden är tunn. För mig handlade det om erfarenheter, då har inte pengar så stor betydelse.*”

Valet att arbeta med hästar påverkades till stor del av intresset att utvecklas inom ridsporten enligt fyra personer. En intervjuperson uttryckte sig så här i frågan: ”...*det (utveckling) är det viktigaste, det är därför jag jobbar svart liksom. För att jag vill få ut så mycket som möjligt*”. Dessa fyra intervjupersoner påpekade också att den största önskan är att få arbeta i ett professionellt och välkänt stall. Viljan att utvecklas och vägen till nya möjligheter leder till att hästskötarna tar svart anställning eftersom det är på denna

marknad de eftertraktade jobben finns. Det är vanligt att få erbjudande om anställning på arbetsplatser via kontakter.

Samtliga intervjuade personer svarade att de skulle ha valt en vit anställning om det fanns möjlighet att välja mellan likvärdiga arbeten inom den vita som den svarta marknaden. Återigen påpekades att ett vitt arbete ger ett bättre samvete och trygghet då det ger pensionsgrundande inkomst samt tillgång till försäkringar. Genom det vita arbetet har arbetstagaren lagstadgade rättigheter och som fackmedlem kan arbetstagaren vid behov få fackligt stöd. En av intervjupersonerna uttryckte sig på detta vis *”Om det händer något inom det svarta yrket så har man inte så mycket att komma med”*.

På frågan om de intervjuade personerna skulle välja att arbeta svart inom ett annat yrke svarade samtliga nej. Anledningen till detta var att de inte såg fördelarna med att arbeta svart inom ett annat yrke då de valde att arbeta svart med hästar för den personliga utvecklingens skull och för att det är deras stora intresse. Två av de intervjuade påpekade att de endast valde att arbeta svart för att få praktik inför fortsatta studier. Hade det funnits ett likvärdigt vitt arbete hade de tagit det istället.

Aspekter kring svartarbete

Fördelar med att arbeta svart anser en intervjuperson vara att det är ”snabba pengar” direkt från ficka till ficka. Valet av arbetsplats blir enligt fyra personer enklare då valmöjligheterna blir fler eftersom den svarta arbetsmarknaden inom hästnäringen är större än den vita. De förmåner som kan erbjudas istället för avtalsenliga anställningsvillkor eller som del av lön, ses också som fördelar för två av intervjupersonerna. Flera av intervjupersonerna hade svårigheter att finna fördelar med att arbeta svart, men ännu en aspekt som togs upp av två personer var att det kan vara fördelaktigt att arbeta svart om man inte vill synas i systemet. Man kan då arbeta svart och samtidigt vara registrerad som arbetslös.

Nackdelarna med att arbeta svart var däremot, i kontrast till fördelarna, många. Alla de intervjuade personerna påpekade att man inte har någonstans att vända sig om man stöter på problem gentemot arbetsgivaren, så som icke utbetalda löner, ingen försäkring genom arbetsgivaren och inget kontrakt eller avtal att referera till. En av personerna upplevde att denna får be om sin lön och känner sig dessutom tvungen att rättfärdiga sitt arbete och att denne gjort sig förtjänt av lönen. Svartarbete upplevs av fem intervjupersoner som oseriöst arbete där man inte känner sig trygg och säker. Utan försäkring får man inte ut ersättning om det skulle hända en olycka. En av intervjupersonerna påpekade att *”Hästar är farliga djur, även om du är kunnig och erfaren så kan det hända saker”*.

Tre av intervjupersonerna anser att det är en nackdel att arbetstiderna inte är reglerade utan hästskötaren förväntas i vissa fall, enligt en intervjuperson, arbeta upp till 12 timmar per dygn utan lediga dagar. Två av de intervjuade känner oro över att arbetsgivaren kan avskeda hästskötarna hur som helst eftersom inga avtal finns. Det gör också att svartarbete upplevs som osäkert eftersom man inte vet hur länge man har sitt arbete kvar. En person tog upp att de anställda kan känna att de inte kan säga ifrån om någonting på arbetsplatsen känns fel eftersom de då riskerar avsked. Två av de intervjuade personerna upplevde det som att arbetstagaren har många skyldigheter gentemot arbetsgivaren, men arbetsgivaren inte har några skyldigheter gentemot arbetstagaren. De påpekar också att

man som svartarbetande hästskötare inte har rätt till sjukdagar och semesterdagar med ersättning. Tre av intervjupersonerna nämnde att i och med de långa arbetsdagarna och ofta slitsamma arbetet, är svartarbete ofta mer påfrestande än vitt arbete som har reglerade arbetstider och ger arbetstagarna lagstadgade rättigheter. Ytterligare ett problem som påpekades av en person var att denne inte alltid fick lunchrast och inte heller tillräckligt med mat, vilket skulle ingå som förmån i lönen.

På en del arbetsplatser erbjuds boende som en förmån. En av intervjupersonerna kände att om man bor på arbetsplatsen får arbetsgivaren en insikt i hur man lever och kan ibland ha åsikter om detta och sade så här: *"De observerar ens dagar och hur man gör saker."* Denna person ansåg även att det kändes inskränkande och nedvärderande på integriteten.

Två av de intervjuade anser att samtidigt som det kan vara en fördel att stå utanför systemet kan det också vara en stor nackdel. Pga. långa och intensiva arbetsdagar är det en svårighet för arbetstagarna att vara inskrivna på arbetsförmedlingen samtidigt som de arbetar svart då de måste gå på möten och söka jobb, vilket de inte hinner med. Det gör att det uppstår svårigheter att söka andra arbeten. En av personerna anser också att det är svårt att få bidrag till att starta eget. Denne påpekade också att man inte har rätt till A-kassa, sjukersättning, mammaledighet osv. om man arbetar svart, vilket betyder att individen står utan skyddsnät i samhället. En intervjuperson uttryckte sig på detta vis: *"Drömmen är att kunna livnära sig på hästar och samtidigt kunna leva ett vanligt liv så som att ha möjlighet att bilda familj. Detta är inte möjligt då man arbetar svart eftersom lönen ofta är låg och man inte har rätt att vara föräldraledig"*. De långa arbetsdagarna och bristen på lediga dagar gör också att situationen försvåras enligt samma person.

Även om hälften av de intervjuade har en högre utbildning inom hästnäringen, arbetar de fortfarande svart, då de anser att det inte finns vita arbeten att tillgå som utvecklar den personliga färdigheten inom yrket. Detta försvårar för dem att betala tillbaka sina studieskulder och ger enligt en person *"...en känsla av att ha slösat bort flera år och pengar på utbildning"*. En person påpekade också att om man har arbetat svart kan det inte uppges som en merit då man söker nya vita arbeten. Det uppstår en oförklarlig lucka i meritlistan och man kan inte vara uppriktig mot den blivande arbetsgivaren.

Andra tankar kring svartarbete inom hästnäringen

I slutet av intervjun frågade vi om de hade några andra tankar angående svartarbete inom hästnäringen. De fick då fritt resonera kring ämnet. Två personer påpekade att det kan vara dyrt för arbetsgivaren, bland annat på grund av höga arbetsgivaravgifter, att ha personal med vit anställning då *"...ridsporten inte genererar så mycket pengar"* enligt den ena personen. Vanligtvis tar arbetsgivaren inte själv ut så mycket lön då deras största intresse är att få företaget att gå runt. Oftast är arbetsgivarna inte rika pengamässigt, men de kan ha andra värdefulla tillgångar i form av fina hästar, anläggningar och utrustning.

Något annat som togs upp av en person var att en del arbetsgivare väljer att lägga pengar på dyr utrustning som exempelvis nya hästbussar, dyra bilar, sadlar, foder och tillskott i stället för att lägga pengar på att ge sin personal en ordentlig anställning. Denna person uttryckte sig så här: *"De har råd att köpa en lastbil för 4-5 miljoner och dyra sportbilar. Men de kan inte betala riktiga löner till sina hästskötare."* Personen i fråga tog även upp att *"Det spelar ingen roll om man har dyrt foder och utrustning när ingen kunnig*

personal finns.” Hade arbetsgivarna valt att lägga pengar på vita anställningar skulle de vara mer säkra på att få utbildad och kompetent personal, som troligen skulle stanna på arbetsplatsen en längre tid. Detta skulle kunna bidra till att hästarna fick professionell skötsel efter sina behov. Byts personalen ut ofta blir det ingen kontinuitet i hästarnas skötsel och då spelar det ingen roll hur dyrt foder och utrustning de har. Personen som tog upp detta anser att det då är företaget som förlorar och i längden hästarna som får lida.

En annan åsikt som en person hade var att *”Man kan diskutera om det är fel att utnyttja killar och tjejers intresse för hästar genom att endast erbjuda dem svart anställning med lite betalt. Men det är ju på frivillig basis, både från arbetsgivarens och arbetstagarens håll”*. Denna person ansåg även: *”Att anställa hästskötare svart är något som alltid fungerat, så därför väljer arbetsgivarna att fortsätta så, det är billig arbetskraft. Det kommer att gå bra flera år framöver också”*. Hade det varit hårdare kontroller från myndigheter hade arbetsgivarna varit tvungna att göra något åt det. Personen tror då att: *”Verksamheterna hade kanske varit mindre, men också mer kvalitativa”*.

DISKUSSION

Utifrån intervjuerna konstaterades att samtliga intervjuade såg många negativa aspekter med att arbeta svart och hade svårigheter att finna positiva aspekter inom området. Eftersom intervjupersonerna får anses vara väl medvetna om de många nackdelarna kan man fråga sig varför de fortfarande väljer att arbeta svart. Troliga anledningar till detta kan vara de intervjuades stora intresse för hästar och viljan att utvecklas inom sporten. Den huvudsakliga anledningen tros vara bristen på utbudet av vita arbeten inom sporten. De få vita arbeten som finns inom hästnäringen innebär ofta mer stallskötsel än ridning, vilket intervjupersonerna uttryckte sig inte vara intresserade av då de ville utvecklas inom ridningen. Det kan påpekas att det inte tycks finnas tillräckligt många vita arbeten för att ge arbetstillfällen åt alla som vill arbeta inom hästnäringen. Detta påstående stärks av att några av de intervjuade personerna inte visste var de kunde söka vita arbeten inom ridsporten eller om det fanns några överhuvudtaget.

Av svaren på intervjuerna ansågs det både som en för- och nackdel att arbeta svart om man inte vill att det ska synas i systemet att man arbetar. Fördelen med det skulle vara att man snabbare får tillgång till bidrag när man kan vara registrerad som arbetslös. Nackdelen är att personen redan arbetar heltid på en svart tjänst vilket kan göra det svårt att komma ifrån för att gå på de möten och söka det antal arbeten hos arbetsförmedlingen som krävs för att få ersättning. För att kunna erhålla detta ekonomiska bidrag måste personen tidigare ha arbetat vitt. Har man inte gjort det finns det inga fördelar med att stå utanför systemet då man varken kan få bidrag eller har tid att vara inskriven på arbetsförmedlingen.

Ur hästskötarens perspektiv bör det vara mer fördelaktigt att arbeta vitt då personen i fråga har tillgång till försäkring, ev. fackligt stöd, pension, A-kassa osv. Arbetstagaren har fler rättigheter gentemot arbetsgivaren och känner sig enligt intervjupersonerna tryggare i sitt arbete. Att ta svart anställning är egentligen inget som intervjupersonerna eftersträvat utan de har valt arbetsplats utifrån utvecklingsmöjligheter. Samtliga intervjupersoner påstod att om likvärdiga arbeten hade funnits med vit anställning hade

de inte valt att ta svart anställning överhuvudtaget. Det säger oss att det är arbetsgivarna som efterfrågar svart arbetskraft och inte arbetstagarna som söker svart anställning.

En av anledningarna till att det inte erbjuds så många vita arbeten tros vara att arbetsgivarna inom hästnäringen anser att arbetsgivaravgifterna är för höga för att kunna erbjuda sin personal en vit anställning. Ett företag värt att drivas bör dock ha de ekonomiska förutsättningarna för att anställa vit personal. Tvingas företaget att anställa svart arbetskraft på grund av ekonomin kan det vara idé att se över företaget som helhet alternativt inte anställa någon överhuvudtaget.

Som en av intervjupersonerna påpekade finns det arbetsgivare som prioriterar att lägga pengar på fina lastbilar, dyr utrustning, dyra fodermedel och tillskott istället för att anställa vit arbetskraft. Är personalen svart anställd kan det leda till att de inte stannar kvar så länge på samma arbetsplats pga. att de bl.a. saknar anställningsavtal och därmed laglig trygghet på arbetsplatsen. Det blir företaget som förlorar i längden, då personalen ofta byts ut, vilket kan leda till brister i ordning och rutiner vid häst- och stallskötsel. Varför lägga mycket pengar på dyr utrustning och dyra fodermedel om man har personal som inte vet hur det ska nyttjas på bästa sätt? Det borde ligga i företagets intresse att istället lägga resurser på att anställa personal med avtal. Arbetsgivaren skulle genom detta kunna få personal med rätt kompetens som stannade längre och kunde nyttja företagets resurser på bästa sätt.

Som det påpekades av en intervjuperson kan det troligtvis vara vanligt förekommande att hästskötare anställs svart. Detta är något som kan antas ha pågått under en längre tidsperiod. På grund av denna bakgrund kommer det eventuellt även i framtiden att fungera att ta svart anställning. Arbetsgivarna kommer att kunna fortsätta erbjuda svart anställning så länge inga kontroller av myndigheter utförs och reglerna inte skärps. En del av jobben som tros vara svarta antas ofta annonseras ut genom kontakter för att hålla en låg profil. Eftersom de troligtvis inte är vita undviker troligen arbetsgivarna att annonsera på arbetsförmedlingen eller i tidningar. Det skulle kunna vara så att för att kunna annonsera ut en tjänst döps ibland titeln på tjänsten om till elev- eller praktikplats, trots att det i en del fall fortfarande handlar om svart anställning. Detta påpekade även två av de intervjuade personerna då de arbetade svart på sina praktikplatser inför högre utbildning inom häst. Den organisation som godkänner praktikplatser bör ha en bättre insyn i verksamheten för att säkerställa avtalsenliga arbetsförhållanden under praktiken. Ett steg i denna riktning kan vara att de som administrerar och tillhandhåller praktikplatser åläggs att följa arbetsmarknadens gällande avtal och lagar, inte minst AML, för att godkännas som praktikplats.

Samtliga intervjupersoner uppgav att de valt att arbeta med hästar till följd av sitt stora intresse, önskan om att kunna hålla på med det på heltid och samtidigt utveckla sina personliga färdigheter. För att kunna få sitt drömjobb måste man ta det som finns tillgängligt, vilket ofta innebär en svart anställning. Som en person påpekade under intervjun kan det diskuteras: ”...om det är fel att utnyttja killars och tjejers intresse och vilja att arbeta med hästar genom att endast erbjuda dem en svart anställning med lite betalt”. Det kan ifrågasättas om det är etiskt rätt att ha svartanställda hästskötare som arbetar för långa arbetsdagar, inte har lediga dagar och inte erbjuds tillräckligt med mat i de fall det ingår som förmån etc.

Hästnäringen är den femte största inkomstkällan inom jordbruket och omsatte 50 miljarder kronor år 2010. I och med den höga omsättningen och att det är en stor bransch, borde det finnas en stor insikt i näringen utifrån och därmed vara en självklarhet att anställa vit arbetskraft. Hade vita anställningar inom hästnäringen varit mer förekommande hade yrket som hästskötare kunnat få ett bättre rykte och en högre status i samhället. Eftersom svartarbete inom hästnäringen är så vanligt och i stor utsträckning också känt av omvärlden är det konstigt att myndigheterna inte tar tag i problemet och försöker göra något åt det. Förslag på hur man skulle kunna komma åt problemet är att göra som inom travet där man om man innehar tävlingslicens tvingas ha en anställd hästskötare per åtta hästar. Detta skulle kunna användas på ett liknande sätt inom ridsporten. Hästarna skulle då kunna registreras via Svenska Ridsportförbundet på en tränare/ryttare även om de inte står som ägare till hästarna, på så sätt skulle det ges bättre insyn i hur många hästar en tränare/ryttare har i sitt stall. Utifrån antalet hästar skulle det finnas krav på hur många hästskötare stallet måste ha. Detta skulle kunna kontrolleras genom stickprov och regelbunden uppföljning av stallen.

Då myndigheterna inte uppmärksammar utbredningen av svartarbete inom hästnäringen, bör de som arbetar efterfråga vita tjänster och inte nöja sig med underbetalda svartarbeten. Skulle alla vägra ta svart anställning inom hästnäringen skulle arbetsgivarna till slut tvingas anställa vit arbetskraft eftersom de då inte skulle få på personal på något annat vis. Yrket som hästskötare upplevs ge ett gott välbefinnande då närkontakten med djuren och tillfället att ägna sitt liv åt det personen tycker allra bäst om gör att man mår bra. Detta innebär dock inte att individen ska tvingas ta svart anställning för att arbeta med något denna är intresserad av och mår bra av. En vit anställning bör vara självklar oavsett vilket arbete det gäller. Yrket som hästskötare är riskfyllt, vilket ytterligare fastställer att arbetet bör vara vitt då skador är relativt vanliga. En heltäckande och bra försäkring bör vara av intresse både från arbetstagarens och från arbetsgivarens håll. En vit anställning medför också att AML ligger till grund för säkerhetsarbetet på arbetsplatsen, vilket ger trygghet för både arbetsgivaren och arbetstagaren.

Under intervjuerna kom det fram att flera av personerna ansåg att de blev mer medvetna om vad svartarbete innebar och konsekvenserna av detta då de arbetat ett par år efter gymnasiet. Detta påvisar okunskap hos ungdomar som precis gått ut gymnasiet och kan tyda på att informationen om svartarbete skulle behöva hamna i fokus och vara mer omfattande under gymnasietiden. Ett projekt som pågår inom byggbranschen är att gå ut och informera gymnasieelever på yrkesinriktade gymnasieskolor inom byggbranschen. Detta är något som skulle kunna användas inom alla gymnasieinriktningar för att bilda en bättre medvetenhet om svartarbete hos ungdomar i Sverige.

Intervjupersonerna påpekade att valen av arbetsplats blev fler om de såg till både den svarta och vita arbetsmarknaden inom hästnäringen. Genom att ha större frihet att välja sin arbetsplats har man också större möjligheter att utvecklas och samla bra erfarenheter inför framtida studier eller arbete. För att finna ett utvecklande och givande arbete ska de arbetssökande inte behöva vända sig till den svarta arbetsmarknaden. Det ska vara självklart att kunna söka en vit tjänst och samtidigt kunna få det utvecklande arbete man söker. Det finns vita arbeten att tillgå inom vissa områden av hästnäringen, så som ridlärare, gymnasielärare inom hästnäringen, hästskötare inom travsporten etc. De personer som intervjuats har dock haft ett större intresse av att arbeta ute i stallen och på

så sätt få möjlighet att rida, träna och tävla. Trots att hälften av de intervjuade har en högre utbildning inom hästnäringen så väljer de att arbeta svart för att de arbeten som de söker inte finns tillgängliga på den vita arbetsmarknaden. De kunde ha valt en annan inriktning och där igenom fått ett vitt arbete, men de har valt att prioritera sin personliga utveckling och färdighet. Eftersom den svarta arbetsmarknaden inom hästnäringen är så pass utbredd borde det vara en prioritet för myndigheterna att försöka få rätsida på problemet. På så sätt skulle fler hästskötare kunna erbjudas en vit anställning och hästnäringen skulle bidra till samhällets ekonomi genom att skatter och arbetsgivaravgifter betalas in.

Att driva ett företag inom hästnäringen kan vara kostsamt och svårt att få vinstgivande. Detta kan vara en bidragande orsak till varför arbetsgivarna väljer att anställa svart arbetskraft. Det är oftast billigare att erbjuda svart anställning då arbetsgivaren kommer undan arbetsgivaravgifter och andra personalkostnader. Något som skulle kunna underlätta för arbetsgivarna att erbjuda sin personal en vit anställning skulle kunna vara sänkta arbetsgivaravgifter, samt att de skulle kunna ta högre avgifter för inackorderingar, hästar i utbildning och tävling etc. för att företaget skulle generera mer pengar.

Planering och disposition av detta arbete har överlag fungerat bra. Det som var ett problem var att få tag på frivilliga intervjupersoner då ämnet som behandlades ansågs känsligt. Några av personerna som kontaktades var rädda för att bli utpekade trots att intervjuerna var anonyma. Dessa personer användes inte för att samla in material då det var väsentligt att de medverkande var villiga att ställa upp för att få ut mesta möjliga information inom ämnet. Om undersökningen skulle göras om skulle intervjupersonerna kontaktas tidigare för att säkerställa deras medverkan. En annan intressant undersökning inom ämnesområdet skulle vara att ta reda på hur många som arbetar svart inom hästnäringen i Sverige. I samband med detta skulle man även kunna ta reda på dessa personers åsikter rörande svartarbete inom hästnäringen. Detta skulle i kontrast till den redan utförda undersökningen vara en kvantitativ undersökning och kräva mer tid och underlag för arbetet.

Av intervjuerna framkom många negativa aspekter kring svartarbete medan det visade sig svårare att få fram de positiva aspekterna. För att få en mer neutral syn på ämnet skulle frågorna kunnat ställas på ett annat sätt där ordet svartarbete ev. skulle ha utelämnats då detta i många mening har en negativ klang. Detta skulle dock ha försvårat för undersökningen då syftet med denna var att ta reda på varför hästskötarna valt att arbeta svart.

Slutsatser

- Svartarbete väljs främst p.g.a. att tillgången på arbetsplatser som erbjuder vit anställning är begränsad.
- Vissa näringsidkare utnyttjar medvetet ungdomars trängda situation att få praktik inför ansökan till utbildning inom hästnäringen.
- En del av de som tar svart anställning har ingen eller dålig insyn i vilka regler som gäller för arbetsmarknaden och vad konsekvenserna kan bli för både arbetsgivaren och den enskilda praktikanten.

Personers intressen bör inte utnyttjas, alla är värda en vit anställning som ger trygget för framtiden, bra anställningsförhållanden och en rättvis behandling. Om anställningarna i större utsträckning var vita inom detta yrke, skulle även denna yrkesgrupp bidra till samhällsekonomin genom att det skulle betalas in skatter och avgifter. Detta skulle även ge yrket ett bättre anseende och en högre status i samhället.

För att ta tag i problemet med svartarbete inom ridsporten krävs ett ordentligt krafttag. Myndigheter och förbund bör skaffa sig en bättre insyn i ridsportens verksamheter, en tydlig handlingsplan för att förbättra arbetsförhållanden och våga ställa krav på de ansvariga. De bör även komma ut med information om fördelarna med att arbeta vitt, vad som gäller enligt AML, vilka konsekvenser svartarbete kan ge individen och samhället i framtiden, osv. Detta kan förslagsvis genomföras genom att ge föreläsningar och information om ämnet på skolor och föreningar.

FÖRFATTARNAS TACK

Vi vill tacka våra intervjupersoner som ställde upp och gjorde denna undersökning möjlig. Vi vill också tacka vår handledare som ställt upp och stöttat oss under arbetets gång.

REFERENSER

Litteratur

Kvale, S. 1997. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Rapporter

Andersson, E. 2010. *Ett hästjobb för kommunal*. Stockholm: Kommunal.

Bengtsson, S., Nordqvist, M. 2006. *Hästkötarens arbetsituation och arbetsvillkor*. Strömsholm: Sveriges Lantbruks Universitet.

Malmer, H. , Persson, A. 2006. *Svartköp och svartjobb i Sverige*. Solna: Skatteverket.

Wahlberg, S. 2001. *Ergonomi i stallarbete*. Strömsholm: Sveriges Lantbruks Universitet.

Tidskrifter

ATL – Lantbrukets Affärstidning, 2011. *39 hästar på 1000 svenskar*. Malmö: Lantbrukets Affärstidning.

Beck-Friis, J. 2009. *Underskattat samspel människa och djur*. Stockholm: Miljöforskning.

Norrby, A. 2006. *Oacceptabelt med svartjobb inom hästnäringen*. Stockholm: Kommunal.

Internet

Arbetsmiljöverket

<http://www.av.se/lagochratt/aml/>

(Hämtad 2011-04-03)

Byggbranschen i samverkan (BBIS). *Om ren byggbransch*.

http://www.renbyggbransch.nu/om-ren-byggbransch_5

(Hämtad 2011-02-22)

Hippocampus. *Hästen i Sverige*.

<http://www.hippocampus.slu.se/hasten.pdf> .

(Hämtad 2011-03-29)

Hästnäringens Nationella Stiftelse. *Hästnäringen – vår arena*.

<http://www.nshorse.se/cm/omhns> .

(Hämtad 2011-02-17)

National Encyklopedin. *Svartarbete*. <http://www.ne.se/lang/svart-arbete> .

(Hämtad 2011-02-22)

Skatteverket. *Socialavgifter*.

<http://www.skatteverket.se/foretagorganisationer/forarbetsgivare/socialavgifter.4.18e1b10334ebe8bc80005862.html> .

(Hämtad 2011-02-22)

Sveriges byggindustrier. *Byggbranschen i samverkan öppnar* www.renbyggbransch.nu.

<http://www.bygg.org/ArkivEnbranschutansvartarbete.asp?ArticleID=129&> .

(Hämtad 2011-02-22)

Yrkesutbildningar. *Mer om djur*.

http://www.yrkesutbildningar.se/djurutbildningar_folkhoegskoleutbildning_191_3.html . (Hämtad 2011-02-17)

Personliga meddelanden

Före detta hästskötare A. Henriksson. 2011. Lund.

Kundtjänst. Länsförsäkringar. 2011. Malmö: Länsförsäkringar.

BILAGOR

Bilaga 1

Intervju

Bakgrund

Varför har du valt att arbeta med hästar?

Huvudfrågor

Varför har du valt att arbeta svart?

Vilka för- respektive nackdelar ser du med att arbeta svart?

Stödfrågor

Hur menar du då?

Du menar alltså att...?

Vad skulle du helst välja, ett svart eller ett vitt arbete? Varför?

Skulle du välja att arbeta svart inom ett annat yrke?

Information

Vilken typ av utbildning hade du innan du började arbeta svart inom hästnäringen?

DISTRIBUTION:

Sveriges Lantbruksuniversitet

Hippologenheten

Box 7046 750 07 UPPSALA

Tel: 018-67 21 43

Fax: 018-67 21 99

Swedish University of Agricultural Sciences

Department of Equine Studies

Box 7046 750 07 UPPSALA

Tel: +46-18 67 21 43

Fax: +46-18 67 21 99
